

Slezské souvislosti výstavy „Brno v době barona Trencka“

Od 2. června do 18. října 2009 probíhala v hlavním městě Moravy ojedinelá výstava k 260. výročí úmrtí barona Františka Trencka. Tento vysoce kontroverzní, zároveň však i výjimečně statečný armádní důstojník se zapsal do historie zejména během slezských válek ve čtyřicátých letech 18. století, které tak osudově poznamenaly území dnešního Jesenicka. Jeho divoká životní pouť pak skončila za poněkud záhadných okolností právě ve městě Brně.

Jak známo, v rámci zmíněných bojů operoval legendární pluk pandurů pod Trenckovým velením i přímo na Jesenicku. Jednalo se však o jednu z černých kapitol historie regionu. Baron *Franz von der Trenck* totiž proslul nejen svou vojenskou zdatností, schopností válečné improvizace a osobní odvahou hraničící s hazardérstvím, ale i v tehdejší době bezprecedentní brutalitou, bezohledností, neúctou k autoritám a mimořádnou chamtivostí. Stejnými vlastnostmi oplývali i jeho vojáci, jejichž přítomnost znamenala vždy pro daný region učiněnou pohromu. Přimo v Jeseníku se Trenckovi panduři objevili krátce po zatčení vratislavského biskupa kardinála Sinzendorfa pruskými vojsky roku 1741. Trenck a jeho muži tehdy při bleskovém tažení z Vídně do Nisy obsadili jak město, tak tvrz. Navzdory všemu úsilí a některým nesporným vojenským úspěchům však byla válka prohrána a na základě Vratislavského míru zůstal pod rakouskou kontrolou pouhý fragment slezské země.

K připomínce výročí úmrtí nezkrotného velitele pandurů zvaného současníky i „Dábel“ či „Pekelník“ se spojilo jedenáct předních brněnských a jihomoravských institucí. Autoři projektu **Brno v době barona Trencka** pojali akci jako umělecko-historickou pouť po brněnské památkové rezervaci. Výsledek tak bylo možno shlédnout na sedmi různých výstavních místech, do projektu pak bylo nadto zapojeno i šest římskokatolických kostelů. Všude tam bylo možno vidět nejen předměty vázané k osobě Františka Trencka, ale i expozice přibližující éru 18. století a barokní společnost, v nichž tento pozoruhodný muž žil.

Na hradě Špilberku, který se stal Trenckovou poslední životní štací, připravili pracovníci *Muzea města Brna* výstavu s názvem „**Bouřemi k přístavu**“, což bylo rodové heslo Trencků. V ní byly představeny pohnuté Trenckovy osudy od jeho dětství až k náhlému konci v brněnském vězení dne 4. října 1749. Připomenuty zde byly samozřejmě i operace pandurského pluku ve Slezsku, které Trenckovi přinesly mimo vojenské proslulosti také nemalé problémy. K nejtěžším obviněním během jeho soudního procesu po 2. slezské válce totiž patřilo to o znásilnění mlynářské dcerky „kdesi u Vratislavi“. Velmi cennými exponáty výstavy pak byly jednak cenné zbraně z veřejných i soukromých sbírek, jednak originály barokních map, neboť ty se z technických důvodů obvykle vůbec nevystavují. Součástí výstavy byla i samotná prostora špilberské barokní kaple, neboť v ní byl roku 1753 právě z odkazu Františka Trencka pořízen nový oltář.

Moravská galerie v Brně se do projektu zapojila výstavou „**Malířství, sochařství a umělecké řemeslo v Brně 18. století**“ v brněnském Místodržitelském paláci. Jádro výstavy tvořily vlastní sbírkové předměty galerie doplněné o církevní zápůjčky. Vrcholné umění 18. století bylo prezentováno jednak v rámci stálé expozice „*Dotek Medúzy*“, jednak speciální instalací v tzv. barokním sále, tedy původním štukovém refektáři. A právě tuto část je nutno označit za vůbec nejkrásnější instalaci celého projektu. Nadto se zde případný zájemce dozvěděl asi nejvíce o slezských souvislostech vystavených děl. A nebylo jich málo. Například rodák z Vratislavi *Franz Anton Palko* byl na výstavě zastoupen portrétem sochaře Gottfrieda Fritsche. Přímou souvislost s Trenckovou dobou lze vysledovat u *Felixe Antona Schefflera*, což byl dvorní malíř již zmíněného vratislavského biskupa kardinála Sinzendorfa. Jeho dílo reprezentoval oválný obraz Sv. Jana Nepomuckého z roku 1732, jenž je součástí mobiliáře hradu Pernštejn. Východněji ve Slezsku pak působili i známý moravský sochař *Ondřej Schweigl* (např. v Cvilíně) nebo malíř *Jan Jablonský*, činný ve Slezsku pro

Chorynské z Ledče a Skrbenské z Hříště. Posledně jmenovaný tvůrce byl na výstavě zastoupen menším plátnem Stěti sv. Barbory.

Další výstavní prostory *Muzea města Brna* se nacházejí v Měnínské bráně. Zde byla v rámci projektu otevřena výstava „**Merkur, patron úspěchu. Obchod a řemesla v Brně v 18. století**“. Mezi předměty slezské provenience zde patřily pozoruhodné sklenice z broušeného skla s motivem sv. Barbory či pečeti senátu vratislavského a tzv. větší pečeť slezská. *Národní divadlo v Brně* představilo v prostorách foyer a sklepení divadla Reduta výstavy „**Hravé baroko**“, prezentující např. desítku barokních hudebních nástrojů, a „**Cesta světla**“. Tato část projektu byla otevřena pouze v období tzv. divadelních prázdnin v létě 2009. Prohlídka tajemných prostor sklepení a přilehlé části brněnského podzemí probíhala za dohledu průvodce pouze s baterkami a zanechávala v návštěvnicích velmi silné zážitky.

Schrattenbachův palác, v němž sídlí *Knihovna Jiřího Mahena*, hostil výstavu „**Mocné osobnosti moravského baroka**“ a nadto i prezentaci literárnímu zpracování osudů legendárního pandura. Palác šlechtičen na Koblišné ulici, tedy sídlo Etnografického oddělení *Moravského zemského muzea*, pak muzejními prostředky přiblížil „**Lidové výtvarné umění 18. století**“. Do projektu bylo dále zapojeno i šest brněnských kostelů. Šlo v první řadě o kapucínský *kostel sv. Kříže*, dále pak o minoritský *kostel sv. Janů*, dominikánský *kostel sv. Michala*, *kostel sv. Jakuba*, *kostel sv. Tomáše* na Moravském náměstí a jezuitský *kostel Nanebevzetí Panny Marie*. Poslední jmenovaný je pozoruhodný jednak oltářem, na jehož výzdobě se podílel i zmíněný malíř F. A. Scheffler (viz obr.), jednak uctíváním rodáka ze slezských Hlivic, P. Martina Středy, jenž se vyznamenal při obléhání Brna Švédy v roce 1645. V každém ze jmenovaných kostelů našli návštěvníci plánky, fotografie a popisky barokního vybavení z 18. století. A rovněž i zde je patrná možná slezská stopa, neboť většina zmíněných kostelů byla v baroku vybavena šachovnicovou dlažbou z bílého nedvědického a tmavého, zřejmě slezského mramoru.

V prostorách *Baron Trenck Gallery* na nádvoří brněnského kapucínského kláštera probíhala výstava „**Duch doby**“. Zde byly prezentovány zejména předměty náboženského charakteru, opatřené popiskami přibližujícími jejich význam. To návštěvníkům umožnilo alespoň zčásti proniknout do složitosti a tajů pompézní barokní spirituality. Vyvrcholením putování návštěvníka po stopách barona Trencka pak byla sousední *kapucínská hrobka*, v níž je ve skleněné rakvi dodnes vystaveno tělo legendárního válečníka.

Vernisáž projektu proběhla 2. června 2009 na nádvoří kapucínského kláštera. V rámci toho se prezentovalo i chorvatské město Slavonski Brod, které je s osobou Františka Trencka podobně jako Brno neodmyslitelně spjato. Pozoruhodná byla cenová politika organizátorů, kteří při vstupu neumožnili uplatnění slevových karet (s výjimkou studentského průkazu ISIC), a to dokonce ani u profesních průkazů NPÚ či AMG. Tento nezvyklý tah však byl na druhou stranu vyvážen velice výhodnou cenou vstupenky do všech expozic, která byla navíc obdařena zajímavými benefity v podobě nealkoholického nápoje od jednoho z partnerů výstavy (pouze do vyčerpání zásob) a slevou 10,- Kč na produkty v nově otevřené kavárně nedaleko kapucínského kláštera. Držitelé vstupenek měli také nárok na výrazné slevy do dalších expozic u většiny zúčastněných institucí.

Výstavu „Brno v době barona Trencka“ můžeme tedy ohodnotit jako velice zdařilý počín. A přestože při prvním pohledu by se mohlo zdát, že šlo o akci stojící zcela mimo zájem jesenické vlastivědy, podrobnější analýza ukázala, že tomu tak není. A nejde jen o původ části vystavených předmětů či jejich tvůrců, ale i o osobnost barona Trencka jako takovou. Z politicko-geografických následků slezských válek, jichž se jeho pandurský pluk účastnil, se Jesenicko již nikdy nevzpamatovalo a rakouské snahy o revizi vyzněly naprázdno. Mimochodem, mezi pandurské důstojníky patřil i jistý Ernst Gideon von Laudon, pozdější maršál a hrdina sedmileté války. Při pohledu na jeho metody boje a úspěchy se nelze ubránit

otázce, jak by se sedmiletá válka vyvíjela, kdyby mezi rakouskou generalitu náležel i Franz von der Trenck. Jenže historie žádná „kdyby“ nezná.

Josef Jan Kovář